

Feedback op de laatste set opbrengsten voor het leergebied Engels / Moderne vreemde talen door de vakinhoudelijke experts voor Engels / Moderne vreemde talen, te weten Alessandra Corda, Mari Brok en Rick de Graaff.

Vraag aan de vakexperts:

Als vakexpert vragen we u te reflecteren op de vakinhoudelijke kwaliteit van de laatste set opbrengsten van het ontwikkelteam Engels / Moderne vreemde talen. Het doel van de reflectie is om tot een betere onderbouwing van de opbrengsten te komen en om de kwaliteit van de opbrengsten te versterken. De focus ligt op de bouwstenen, maar in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten. Per bouwsteen is een toelichting geschreven op de samenhang, doorlopende leerlijn en brede vaardigheden. Voor deze reflectie geven we u de volgende aandachtspunten en bijbehorende reflectievragen mee:

1. Vakinhoudelijke kwaliteit: In hoeverre sluiten de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) aan op recent vakinhoudelijke ontwikkelingen in de wetenschap? Hoe verhouden de bouwstenen zich tot recente ontwikkelingen in beleid, in de onderwijspraktijk en in de samenleving?
2. Kern: In hoeverre richten de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) zich op de kern van het leergebied, dat wil zeggen dat wat voor alle leerlingen in po en vo relevant is? Bieden de bouwstenen voldoende houvast voor verdere uitwerking en aanvulling?
3. Samenhang: In hoeverre borgen de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) de samenhang (bijvoorbeeld tussen disciplines, domeinen en/of vaardigheden) binnen het leergebied?
4. Doorlopende leerlijn: In hoeverre bieden de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) een basis voor een doorlopende leerlijn po-vo, in aansluiting op de voorschoolse periode en het vervolgonderwijs? Wat is uw visie op de keuzes die zijn gemaakt ten aanzien van de opbouw van inhoud in een doorlopende leerlijn van po onderbouw, po bovenbouw, vo onderbouw en aanbevelingen vo bovenbouw?

Onderstaand vindt u de antwoorden van de vakexperts op deze vragen.

Reactie 1

Net als bij de vorige reflectie is mijn globale indruk van de vier aspecten waarop de reflectievragen zich richten - vakinhoudelijke kwaliteit, relevantie voor po en vo, samenhang en houvast voor doorlopende leerlijn po-vo, dit alles binnen het leergebied – zeker positief. Ook weet ik dat het ontwikkelteam tijdens het schrijven vaak feedback heeft gevraagd en ik zie nu in deze producten dat deze feedback goed is verwerkt. Het ontwikkelteam heeft ook effectief gebruik gemaakt van de geactualiseerde versie van het ERK en van de suggesties om af te stemmen met Nederlands.

Ik heb deze keer nog meer dan bij de vorige reflectie de indruk dat in korte tijd heel veel is gevraagd aan het ontwikkelteam. Het is bijvoorbeeld nogal lastig om voor po onderbouw specifieke uitwerkingen per bouwsteen te maken. Als je vierjarigen verjaardagsliedjes in een vreemde taal leert, ben je eigenlijk bezig met alle bouwstenen tegelijk. Het ontwikkelteam heeft hier naar mijn mening een goede weg gevonden in formuleringen en voorbeelden.

Kan nog iets verbeterd worden? Met de grote lijnen zit het goed, maar op detailniveau kom je soms voorbeelden tegen die niet zo passen bij het niveau (vooral voor po), onduidelijkheden, kleine incongruenties. Bijvoorbeeld in bouwsteen Effectief Communiceren (p. 24) zou ik "weerberichten" niet als eerste voorbeeld noemen – liever een whatsapp met felicitaties voor een verjaardag. Bij bouwsteen Creatieve Taalvormen (p. 29) lijkt me de uitwerking van fase 2 po hoog gegrepen, want zoals het er nu staat, gebeurt alles in de vreemde taal. Op pag. 16 vraag ik me af wat bedoeld wordt met de opmerking dat leerlingen in onderbouw po *woord en betekenis nog niet kunnen scheiden, maar begrijpen wel dat er verschillende talen worden gesproken en je toch met elkaar over dezelfde dingen kunt communiceren*. Als ze dit begrijpen, begrijpen ze ook dat voor dezelfde betekenis in verschillende talen verschillende woorden bestaan.

Nu lijkt het me echter niet zo nuttig om hierop te focussen, want het zijn details. Bovendien zullen via andere wegen veel reacties binnenkomen die zich op specifieke punten zullen richten. Laten we de positieve kanten niet laten overschaduwen door microkritiek. Dat zou ik betreuren, want de opgeleverde producten zijn goed doordacht. Daarom zou mijn belangrijkste advies zijn: feedback op de ontwikkelde producten is belangrijk, maar nog belangrijker is feedback op de dwarsverbanden die tijdens het proces zijn ontstaan. Ten opzichte van de vorige versie van de producten is trouwens veel gebeurd rondom het afstemmen tussen vakgebieden, nu zijn de dwarsverbanden veel duidelijker. Maar de algehele samenhang tussen vakgebieden kan zeker nog worden versterkt.

Niet alleen het ontwikkelde product, maar ook de geleerde lessen uit het proces zijn volgens mij namelijk relevant voor de volgende stap. Want ik zou niet aanraden om op basis van deze bouwstenen meteen door te gaan naar een vervolgfase. Ik denk dat eerst nog eens rustig gekeken moet worden naar wat de totale exercitie heeft opgeleverd, en dat men nu naar de verbanden tussen de verschillende vakgebieden moet kijken. Om te beginnen de verbanden tussen Engels/mvt en Nederlands, in tweede instantie de verbanden tussen de talengebieden en Burgerschap en Digitale geletterdheid. In deze volgorde. Ik zou ervoor willen pleiten om de energie vooral daarop te richten, en zeker niet alleen op het verder schaven aan de geleverde producten. Want ze zullen hoe dan ook herschreven, aangepast en gecombineerd worden. Daarom denk ik ook dat het prematuur is om de aanbevelingen voor de bovenbouw kritisch door te nemen. Een curriculum is het resultaat van verticale en horizontale *alignment*. Nu moet eerst aan de horizontale consistentie worden gewerkt.

Het duidelijkste voorbeeld voor dit pleidooi vind ik de bouwstenen Meertaligheid bij Engels/mvt en Nederlands. Het is heel mooi dat dit toegevoegd is en het is tegelijkertijd onwenselijk, mede vanuit wetenschappelijk perspectief, dat er nu twee uitwerkingen liggen. De ene geproduceerd door het ontwikkelteam Nederlands, de andere door het ontwikkelteam Engels/mvt. Dit lijkt het omgekeerde van het slot van de film *Fanfare*. Twee rivaliserende muziekcorpsen hebben onafhankelijk van elkaar twee muziekstukken geoefend en als ze die tegelijkertijd gaan uitvoeren, klinkt in plaats dan een kakofonie een harmonieus muziekstuk. Dankzij de gemeenschappelijke dirigent. Anders dan in de film was er geen rivaliteit tussen de ontwikkelteams, de twee uitwerkingen zijn het resultaat van de randvoorwaarden tijdens het proces. Bijvoorbeeld het gebrek aan een gemeenschappelijke dirigent. De twee uitwerkingen zijn deels overlappend, deels aanvullend: gelukkig spreken ze elkaar niet tegen. Geen kakofonie, maar ook geen symfonie. Hier ligt dus een mooie basis voor verdere harmonisatie en integratie. Het kan niet zo zijn dat meertaligheid bij Engels/mvt en bij Nederlands anders in de begrippenlijsten achterin de teksten wordt gedefinieerd.

Dat er twee uitwerkingen zijn, leidt ook tot verschillen in dwarsverbanden. Vanuit Burgerschap wordt de bouwsteen Identiteit gelinkt zowel aan Meertaligheid bij Engels/mvt als bij Nederlands. Maar de bouwsteen Diversiteit wordt gelinkt aan Interculturele Communicatie bij Engels/mvt en aan Meertaligheid bij Nederlands.

Ook aan meertaligheid gekoppeld is een opmerking die ik in een eerdere reflectie maakte. Het gebrek aan aandacht voor NT2 valt in de uitwerking van de bouwstenen nog meer op. Ik vind dit een omissie binnen de bouwstenen Meertaligheid. Dit is bovendien onbegrijpelijk vanuit maatschappelijk oogpunt. In de tekst Engels/mvt is er één verwijzing naar NT2 (een disclaimer, om uit te leggen dat er geen suggesties worden gedaan voor een curriculum NT2). In de tekst Nederlands is er ook maar één verwijzing naar NT2, in een passage waarin staat dat ook NT2 leerlingen recht hebben op rijke teksten. Het woord "anderstalig" komt een paar keer voor in de tekst van Engels/mvt, geen enkele keer in de tekst van Nederlands.

Een tweede omissie zit op het niveau van de verbindingen met Burgerschap. Vanuit de bouwstenen Identiteit, Diversiteit en Solidariteit, waarbij empathie wordt geoefend, wordt niet gelinkt aan Creatieve Taalvormen bij Engels/mvt (en aan Leesmotivatie en Literaire competentie bij Nederlands). Dit is problematisch. Het is namelijk via verhalen, via fictie dat kinderen zich leren identificeren en verplaatsen in een andere persoon en ontwikkelen ze hun empathisch vermogen. Verhalen zijn de bouwstenen van burgerschap. De erkenning hiervan, door expliciet de dwarsverbanden te leggen, lijkt me noodzakelijk. Ik verwijs hierbij naar de recente dissertatie (mei 2019) van Marloes Schrijvers, die heeft onderzocht hoe literatuuronderwijs Nederlands in de bovenbouw zelfinzicht en inzicht in de anderen bevordert.

Ook een gebied dat gemeenschappelijk is aan Engels/mvt en Nederlands, waarbij meer afstemming nodig is, is Taalbewustzijn. Bij Taalbewustzijn is de definitie in de begrippenlijst dezelfde, maar het verschil zit in de uitwerking: bij Engels/mvt is het begrip uitgewerkt in één bouwsteen, bij Nederlands in twee, 2.1 en 3.1. Deze verschillen lijken me niet nodig en belemmeren de erkenning van het vakoverstijgend belang van dit nieuwe gebied.

Tot slot. Deze curriculumvernieuwing hinkt op twee gedachten: aan de ene kant de wens om te werken binnen het bestaande curriculum, dat opgebouwd is rondom vakken. Aan de andere kant de wens om het ordenende principe van het curriculum te veranderen, en hierin zie ik ook twee verschillende denkrichtingen. Denkrichting 1 is de wens om een

curriculum te bouwen vanuit alle functies van het onderwijs, ten behoeve van het leren van leerlingen (Biesta). Denkrichting 2 is ingegeven door het idee dat de categorisering in schoolvakken een obstakel vormt om leerlingen goed voor te bereiden op de complexe werkelijkheid buiten school. Beide denkrichtingen hebben trouwens ook een lange geschiedenis. De eerste heeft tot vormen van onderwijs als Montessori en Dalton geleid. De tweede tot curricula zoals het IB curriculum (zie Resnik 2010 voor een interessante reflectie hierop).

Dat het lastig wordt om alle wensen tegelijk te vervullen wordt door het volgende voorbeeld geïllustreerd. In de uitwerking op de website worden alle bouwstenen van Nederlands gelinkt aan die van Engels/mvt, behalve Kritisch (digitale) informatie verwerken. En alle bouwstenen van Engels/mvt worden gelinkt aan die van Nederlands, behalve Interculturele competentie. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat bij Engels/mvt leerlingen niet zouden kunnen leren kritisch informatie te verwerken, of dat bij Nederlands leerlingen geen interculturele competentie zouden kunnen ontwikkelen. Maar omdat deze aspecten niet als aparte bouwsteen zijn geformuleerd, lijkt het nu alsof ze niet relevant zouden zijn voor de vakgebieden. Volgens mij waren de bouwstenen als voorbeeld bedoeld, om te laten zien hoe je de grote opdrachten concreet kon uitwerken. Laten we ervoor waken dat ze een eigen leven gaan leiden. Het gevaar bestaat dat je niet één coherent curriculum, maar een onsamenhangend geheel van leergebiedencurricula bouwt.

Een belangrijk resultaat van de exercitie van curriculum.nu is de inhoudelijke invulling voor Burgerschap en Digitale geletterdheid die uit andere vakgebieden is ontstaan. Burgerschap en Digitale geletterdheid waren de gebieden die niet rechtstreeks gekoppeld konden worden aan één vak, en die in curriculum.nu verder moesten worden ontwikkeld. We kunnen nu concluderen dat er verschillende inhouden worden genoemd in Engels/mvt die gelinkt kunnen worden aan deze twee gebieden, maar omdat de impact van de bouwstenen van Engels/mvt niet helder is (zie boven de opmerkingen over empathie) of omdat deze inhouden niet als bouwsteen zijn gelabeld, lijken er nu minder horizontale dwarsverbanden te zijn dan in werkelijkheid het geval is.

De exercitie van curriculum.nu heeft ook aan het licht gebracht dat er meer gebieden zijn die vakoverstijgend zijn en die in het belang van de leerlingen niet alleen beschreven moeten worden vanuit het perspectief van de verschillende vakgebieden, zoals Meertaligheid en Taalbewustzijn.

Reactie 2

1. Vakinhoudelijke kwaliteit

M.i. sluiten de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) goed aan op recent vakinhoudelijke ontwikkelingen in de wetenschap. In elke fase (PO-VO onderbouw-VO bovenbouw) zijn de receptieve vaardigheden en productieve vaardigheden goed en in samenhang uitgewerkt en bieden goede kaders voor de scholen (in theorie).

De uitwerkingen van vmbo-onderbouw en vmbo-bovenbouw vind ik niet reëel voor de 2^e MVT. In de praktijk is er naast Engels nauwelijks ruimte om een 2^e MVT (en laat staan 3^e MVT) aan te bieden. In diverse mbo-opleidingen zijn in het curriculum (kwalificatiedossier) competenties in een 1^e en 2^e MVT beschreven. Daarnaast zijn voor de MVT's Engels, Duits, Frans en Spaans (in het beroepsonderwijs) competenties beschreven (op ERK-niveau). Studenten dienen voor Duits, Frans en Spaans vaak op 0-niveau te starten, omdat in hun vmbo-opleiding niet of nauwelijks aandacht is voor een 2^e MVT.

2. Kern

De bouwstenen richten zich op de kern van het leergebied en bieden voldoende houvast voor verdere uitwerking en aanvulling. Echter ook op dit punt maak ik dezelfde opmerking als bij 1: In de praktijk is er naast Engels nauwelijks ruimte om een 2^e MVT (en laat staan 3^e MVT) aan te bieden. In diverse mbo-opleidingen zijn in het curriculum (kwalificatiedossier) competenties in een 1^e en 2^e MVT beschreven. Daarnaast zijn voor de MVT's Engels, Duits, Frans en Spaans (in het beroepsonderwijs) competenties beschreven (op ERK-niveau). Studenten dienen voor Duits, Frans en Spaans vaak op 0-niveau te starten, omdat in hun vmbo-opleiding niet of nauwelijks aandacht was voor een 2^e MVT.

3. Samenhang

De bouwstenen borgen de samenhang tussen disciplines, domeinen en/of vaardigheden. Dit geldt alleen voor Engels op het vmbo. Een 2^e MVT wordt niet of nauwelijks aangeboden, terwijl in het vervolgonderwijs (mbo) in diverse opleidingen die 2^e MVT een belangrijke plaats inneemt.

4. Doorlopende leerlijn

De bouwstenen bieden een basis voor een doorlopende leerlijn po-vo.

Mijn visie op de keuzes die zijn gemaakt t.a.v. inhouden in een doorlopende leerlijn van po onderbouw, po bovenbouw, vo onderbouw en aanbevelingen vo bovenbouw is dat deze correct zijn en accuraat. Die keuzes bieden grote mogelijkheden voor scholen om een 'eigen plan' te ontwikkelen m.b.t. onderwijs in moderne vreemde talen. Voor de bovenbouw vmbo zie ik een beperking: het aanbod van slechts één MVT (Engels) leidt ertoe dat vmbo niet adequaat aansluit op een groot aantal opleidingen in het mbo.

Reactie 3

In grote lijnen ben ik positief over de ingeslagen koers en gekozen focus door het OT Engels/MVT. De visie sluit aan bij een noodzakelijke en relevante ontwikkeling van de het leren van vreemde talen in het onderwijs voor het gebruik ervan in de samenleving. Hierbij is een goede koppeling gelegd tussen taalvaardigheid/taalgebruik, taalbewustzijn en cultuurbewustzijn. Deze zijn uitgewerkt in vijf bouwstenen die zinvol zijn voor de socialisatie, kwalificatie en persoonlijke vorming van leerlingen.

1. Vakinhoudelijke kwaliteit: In hoeverre sluiten de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) aan op recent vakinhoudelijke ontwikkelingen in de wetenschap? Hoe verhouden de bouwstenen zich tot recente ontwikkelingen in beleid, in de onderwijspraktijk en in de samenleving?

De vijf bouwstenen zijn voldoende verantwoord vanuit inzichten in het leren van taal, de functies van taal bij communiceren en leren en bij het functioneren in de samenleving. Zij sluiten goed aan op de wetenschappelijk gefundeerde visie van o.a. het Meesterschapsteam MVT en het lectoraat Didactiek van de MVT van de HU.

In beleid en samenleving zijn thema's als Interculturele competentie en Meertaligheid belangrijker dan ooit. Toch zijn deze nog maar zeer fragmentarisch en ad hoc terug te zien in het huidige curriculum. Datzelfde geldt voor de bouwstenen Taalbewustzijn en Creatieve vormen van taal. Er zal dus een flinke verandering in het huidige curriculum nodig zijn om de bouwstenen te kunnen implementeren.

De bouwsteen Effectief Communiceren sluit het meest direct aan bij de huidige doelen en eindtermen van het talenonderwijs, maar ook hier geldt dat maar weinig aspecten van deze bouwsteen daadwerkelijk een plek vinden in het huidige talenonderwijs. Ook hier is dus een flinke herbezinning nodig.

2. Kern: In hoeverre richten de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) zich op de kern van het leergebied, dat wil zeggen dat wat voor alle leerlingen in po en vo relevant is? Bieden de bouwstenen voldoende houvast voor verdere uitwerking en aanvulling?

Uitgaande van de doelen Socialisatie, Kwalificatie en Persoonlijke Vorming richten de bouwstenen zich voldoende op de kern van het leergebied. Toch kun je niet zomaar zeggen dat alle uitgewerkte aspecten voor alle leerlingen in dezelfde mate relevant zijn, omdat zij ook samenhangen met de talige en culturele achtergrond en leerdoelen van leerlingen. Hier zal dus altijd differentiatie nodig zijn, waarbij tegelijkertijd leerlingen heel veel van en met elkaar kunnen leren.

Verder omvatten de vijf bouwstenen een veel breder en dieper curriculum dan het huidige. Er zullen daarom heldere richtlijnen moeten komen om afgewogen keuzes te kunnen maken. De uitdaging is om de bouwstenen zo veel mogelijk te kunnen integreren in samenhangende onderwijseenheden waarin aan combinaties van leerdoelen gewerkt kan worden.

3. Samenhang: In hoeverre borgen de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) de samenhang (bijvoorbeeld tussen disciplines, domeinen en/of vaardigheden) binnen het leergebied?

De vijf bouwstenen zijn specifiek uitgewerkt, maar steeds is relevante samenhang benoemd tussen de bouwstenen onderling en met andere leergebieden. Toch zal dit niet automatisch leiden tot een samenhangend en afgewogen curriculum. Een gefragmenteerde benadering ligt nog steeds op de loer. Ook is het niet zo dat alle bouwstenen even groot moeten zijn in het talencurriculum op alle onderwijsniveaus. Zo kan ik mij voorstellen dat de bouwstenen Effectief communiceren en Interculturele competentie het meest centraal staan om de doelen Socialisatie, Kwalificatie en

Persoonlijke vorming te helpen bereiken, en dat de andere drie bouwstenen daarbij meer specifieke functies vervullen.

4. Doorlopende leerlijn: In hoeverre bieden de bouwstenen (in relatie tot de geformuleerde visie en grote opdrachten) een basis voor een doorlopende leerlijn po-vo, in aansluiting op de voorschoolse periode en het vervolgonderwijs? Wat is uw visie op de keuzes die zijn gemaakt ten aanzien van de opbouw van inhoud in een doorlopende leerlijn van po onderbouw, po bovenbouw, vo onderbouw en aanbevelingen vo bovenbouw?

De uitwerking laat zien dat alle bouwstenen op alle niveaus een zinvolle invulling in het curriculum kunnen hebben, en voldoende op elkaar voortbouwen. In die zin maken zij een doorlopende leerlijn mogelijk. Wat echter ontbreekt is een heldere uitwerking van de mate waarin die leerlijn taalspecifiek dan wel taaloverstijgend moet zijn. In de beschrijvingen van de bouwstenen kun je soms wel vinden dat het niet alleen om de 'traditionele' schooltalen hoeft te gaan, maar de wijze waarop de bouwstenen in een talencurriculum kunnen worden geïmplementeerd, is nog onvoldoende uitgewerkt. Dat maakt het nog niet mogelijk om de inschatting te maken of haalbare leerlijnen mogelijk zijn. Met andere woorden: naast een verticale leerlijn is ook de verdere uitwerking van een horizontale, vakoverstijgende leerlijn gewenst.

Naar mijn inschatting bevat vooral de bouwsteen Effectief communiceren elementen die vragen om taalspecifieke leerlijnen (langs het huidige aanbod van vreemde talen, maar zeker ook met bredere aanbodmogelijkheden). De andere bouwstenen kunnen natuurlijk bij verschillende talen aan de orde komen, maar deze leveren alleen heldere en zinvolle leerlijnen op wanneer dat op een afgestemde wijze gebeurt, zodat de samenhang kan worden geborgd en onnodige overlap en herhaling wordt vermeden. Dit vraagt om nadere verduidelijking en uitwerking.

Overige opmerkingen

Bij de Visie:

- Waarom talen leren? Wat hoort bij de inhoud van de MVT-curricula? (p. 5-6)
Er zijn nog onvoldoende argumenten gegeven waarom meer/andere talen dan Engels moeten worden aangeboden, vooral in het kader van c) kennisontwikkeling, d) voorbereiding op de arbeidsmarkt, en a) talen in communicatief perspectief. Wellicht is het zo dat andere huidige en toekomstige schooltalen juist voor de andere aspecten (en dus voor de andere bouwstenen dan Effectief communiceren) de belangrijkste rol vervullen.
- Opbouw van de talencurricula (p. 7)
"Het leren van een tweede, derde of vierde vreemde taal vindt plaats in een vergelijkbare opbouw". De vraag is of dat nodig is. Andere talen dan Engels kunnen in de kern juist andere functies vervullen: zo kunnen bij voorbeeld bij Engels alle grote opdrachten en bouwstenen centraal staan, maar zou bij andere talen de bouwsteen Effectief communiceren meer een middel kunnen zijn voor het realiseren van de andere bouwstenen (en daarnaast een keuze-onderdeel kunnen zijn).

Bij de Grote Opdrachten:

- De relevantie wordt steeds inzichtelijk gekoppeld aan Kwalificatie, Socialisatie en Persoonsvorming
- Veel GO's vragen om een parallelle en overstijgende aanpak tussen de talen. Dat maakt goede afstemming noodzakelijk. Afstemming met andere leergebieden

(o.a. Nederlands) en tussen de GO's is wel geëxpliciteerd, maar afstemming tussen de talen veel minder: wat doe je taaloverstijgend, wat doe je taalspecifiek?

Van Grote Opdrachten naar Bouwstenen:

- De term 'Grensoverstijgend communiceren' is hier vervangen door 'Effectief communiceren'. Dat lijkt om zich een logische keuze, maar die moet wel toegelicht
- De tabel op p. 20 is voor buitenstaanders niet duidelijk
- Leeswijzer (p. 21): Benoem bij 'Engels vs. Moderne vreemde talen', dat het hierbij ook om andere talen kan gaan dan het huidige aanbod, met name de thuishalen van de leerlingen; dit kan verschillende accenten krijgen bij verschillende bouwstenen

1.1 Bouwstenen Effectieve vormen van Taal

- 1.1b (p. 25): benoem de toenemende mate van adequaatheid, vloeiendheid, complexiteit en correctheid
- 1.1c (p. 26); benoem ook de koppeling met Creatieve vorming van taal, zowel als middel als als doel bij Effectief communiceren.

1.2 Bouwstenen Creatieve vormen van taal

- "In deze bouwstenen ligt de focus op de verwerving van een nieuwe taal". En van andere culturen, interculturele competentie, taalbewustzijn enz.
- 2.1a (p. 29). Ik mis een expliciete koppeling van de bouwsteen PO aan creatieve vormen van taal bij Nederlands en vanuit de thuishalen van leerlingen (sociale en individuele meertaligheid)
- 2.1b en 2.1c: benoem dat creatieve vormen van taal ook deels in Nederlandse vertaling kunnen worden aangeboden, en dat creatieve verwerkingsactiviteiten ook deels in het Nederlands kunnen plaatsvinden
- 2.1c: de aanbevelingen voor de bovenbouw hebben een weinig creatief karakter, en zijn vooral analytische en interpretatief van aard. Laat zien dat ook op dit niveau het produceren van creatieve taalvormen zinvol is.

1.3 Bouwstenen Interculturele competentie

- Benoem nadrukkelijk dat deze bij uitstek taaloverstijgend is, op alle niveaus, maar tegelijkertijd ook taalspecifieke invulling kan krijgen, voor de culturele perspectiefwisseling

1.4 Bouwstenen taalbewustzijn

- Deze vraagt nog om nadere doordenking en uitwerking: het gaat niet alleen om opbouw van inzicht in taal als systeem, maar juist ook om inzicht in taalgebruik en de effecten daarvan.
- De opsomming onder b) Effect van talen: onduidelijk hoe die samenhangt met 'het doorzien van de invloed van taal in de maatschappij'. Ik vind dit overigens een essentieel aspect, dat ik eerder 'Invloed van taal' dan 'Effect van talen' zou noemen.
- 4.1b: 'Leerlingen oefenen in het bewust gebruiken van die constructies': dat vloeit niet voort uit de functie van deze bouwsteen. Je kunt hooguit zeggen dat Taalbewustzijn een ondersteunende rol kan spelen bij Effectief Communiceren, maar het bewust gebruiken moet bij deze bouwsteen geen doel op zichzelf zijn.

5.1 Bouwstenen Meertaligheid

- Inleiding 'om leerlingen te helpen hun eigen meertalige repertoire in een zo vroeg mogelijk stadium bewust en effectief te leren inzetten'. Het gaat hier niet alleen om 'hun eigen repertoire', maar ook om dat van de samenleving, dus zowel sociale als individuele meertaligheid.
- 5.1c: ook bij bovenbouw gaat het niet alleen om het inzetten van het eigen meertalig repertoire, maar ook om de gelegenheid dat repertoire verder te ontwikkelen.
- Hier ontbreekt expliciete aandacht voor Nederlands als tweede taal, en een substantiële afstemming met de GO's en bouwstenen van het Ontwikkelteam Nederlands